

На здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки

Учені запропонували – агросектор виграв

Віктор ВЕРГУНОВ,
член-кореспондент Національної
академії аграрних наук України,
директор Національної наукової
сільськогосподарської бібліотеки НААН

44

Нині в науковій спільноті відбувається громадське обговорення спеціальних робіт, висунутих науковими та освітніми установами на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки, що пройшли попередній розгляд у Державному комітеті України з науки і техніки на чолі зі всесвітньо відомим ученим академіком Борисом Патonom.

Серед робіт, допущених комітетом у другий тур обговорення, привертає увагу наукова розробка економістів-аграрників «Трансформація аграрного сектору економіки України до ринкових умов господарювання». Вона передовсім цікава тим, що саме на основі її науково-методичних підходів створено нинішню українську модель багатокладного сільського господарства, яка ґрунтується на приватній власності на засоби виробництва, включаючи землю. І ще не менш важливий аспект: таку модель уперше було запроваджено шляхом роздержавлення галузі та деколективізації колгоспів.

Нагадаю, що 1990 року в сільському господарстві України функціонувало понад 8,5 тисячі колгоспів і 2,6 тисячі радгоспів, які після здобуття Україною незалежності й проголошення курсу на ринкову економіку було реформовано в інші, ринково орієнтовані форми господарювання. Уже через 10 років у галузі налічувалося раніше небачених (за радянських часів) більш як 43 тисячі фермерських господарств, 9,3 тисячі господарських товариств, 4,1 тисячі приватних сільськогосподарських підприємств, 2,1 тисячі виробничих кооперативів, майже стільки ж організацій інших форм господарювання й тільки 570 державних сільгоспід-

приємств. Усе це створено в процесі реформування колгоспів і приватизації майна радгоспів шляхом передачі в колективну власність із подальшим розпаюванням сільськогосподарських угідь, основних і оборотних коштів, іншого майна. Крім цього, на базі особистих підсобних подвір'їв сформувався із залученням розпайованих земель і майна близько 5 мільйонів особистих селянських господарств, які масштабно долучилися до продовольчого забезпечення країни в період реформування.

Про масштаби аграрної реформи, що охопила практично все сільське населення, включаючи пенсіонерів і працівників соціальної сфери, свідчить той факт, що понад 6 мільйонів колишніх колгоспників і робітників радгоспів без викупу отримали у приватну власність земельні ділянки та інші засоби виробництва для ведення товарного господарства. Практично заново було створено інфраструктуру європейського типу з національним наповненням аграрного ринку. На зміну державним плановим заготівельним підприємствам прийшли товарні біржі, агроторгові домівки, сільськогосподарські кооперативи.

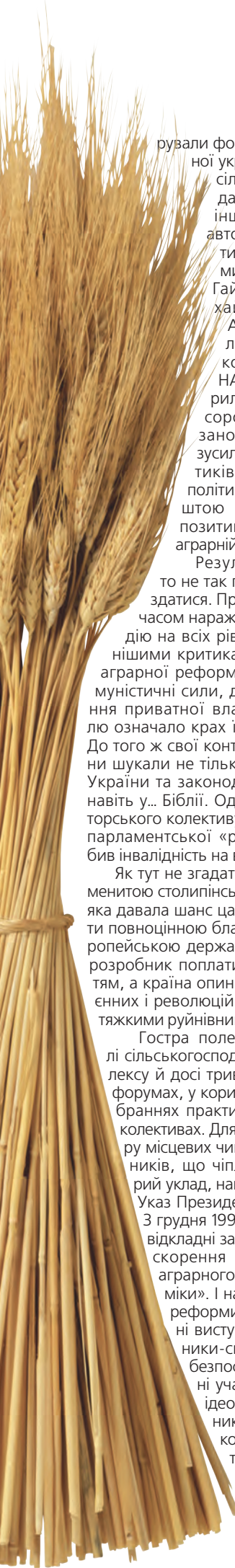
Для новоствореної економічної системи господарювання на землі розробили дієві механізми державної підтримки і вигляді пільгового фіксованого сільськогосподарського податку, бюджетної компенсації кредитних ставок по банківських кредитах і вартості придбані техніки, звільнення від сплати податку на додану вартість, заставних закупівель, товарних інтервенцій тощо.

Усе це робилося за рекомендаціями українських учених, які оперативно вивчали й узагальнювали найкраще в еволюції економічної наукової думки і практики, критично аналізували можливі

варіанти рішень, а головне – прораховували очікувані наслідки. Також оперативно й скрупульозно готувалися проекти відповідних законодавчих актів: «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про фермерське (селянське) господарство», «Про особливості приватизації державних підприємств в агропромисловому комплексі», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про державну підтримку сільського господарства» та багато інших. Настільними книгами для першопрохідців аграрного ринку стали підготовлені вченими «Рекомендації щодо реформування колгоспів і радгоспів», «Рекомендації щодо організації діяльності селянських (фермерських) господарств в Україні», «Рекомендації щодо створення акціонерних товариств в агропромисловому комплексі», «Посібник з реформування сільськогосподарських і переробних підприємств», «Посібник з формування ринкового середовища підприємств АПК» тощо.

Виконання такого великого обсягу робіт потребувало значних зусиль численного осередку науковців. Основне навантаження лягло на провідну установу в галузі наукових досліджень економіки сільського господарства – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН. Не випадково вчена рада цієї установи висунула результати наукових розроблень з трансформації аграрного сектору економіки на здобуття Державної премії 2015 року. У центрі працюють учені, котрі й становлять кістяк авторського колективу: академіки Національної академії аграрних наук України Петро Саблук, Віктор Месель-Петросяк, Микола Малик, Юрій Лупенко, професор Микола Федоров. Ці вчені гене-

рували формування сучасної української моделі сільськогосподарства спільно з іншими членами авторського колективу – академіками НААН Павлом Гайдучким, Михайлом Гладієм, Анатолієм Даниленком, членом-кореспондентом НААН Іваном Кириленком, професором Юрієм Лузаном. Об'єднання зусиль учених і практиків, державних і політичних діячів зрештою й забезпечило позитивні зрушення в аграрній сфері.

Результат досягнуто не так просто, як може здатися. Пропозиції вчених часом наражалися на протидію на всіх рівнях. Найактивнішими критиками вітчизняної аграрної реформи стали прокомуністичні сили, для яких визнання приватної власності на землю означало крах їхньої ідеології. До того ж свої контраргументи вони шукали не тільки в Конституції України та законодавчому полі, а навіть у... Біблії. Один із членів авторського колективу після жорсткої парламентської «розбірки» заробив інвалідність на все життя...

Як тут не згадати історію зі знаменитою столипінською реформою, яка давала шанс царській Росії стати повноцінною благополучною європейською державою? Її ідейний розробник поплатився за це життям, а країна опинилася у вирі воєнних і революційних потрясінь із тяжкими руйнівними наслідками.

Гостра полеміка щодо долі сільськогосподарського комплексу й досі триває на наукових форумах, у коридорах влади, зібраннях практиків, у трудових колективах. Для подолання опору місцевих чиновників і керівників, що чіпляються за старий уклад, навіть було видано Указ Президента України від 3 грудня 1999 року «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки». І на всіх етапах цієї реформи вітчизняні вчені виступали не як радники-спостерігачі, а як безпосередні й активні учасники процесу, ідеологи та розробники наукових, законодавчих і практичних рішень.

Головною складовою

успіху аграрної реформи, на нашу думку, стало те, що розробки вітчизняних учених були підтримані на політичному (Президент України, більшість Верховної Ради України, уряд) і громадському рівнях. Наприклад, реформу підтримали Асоціація фермерів України, Всеукраїнський союз сільськогосподарських підприємств – наймасовіша організація сільгосптоваровиробників (нині Аграрний союз України) та інші професійні організації сільських трудівників. Усе це й дало змогу втілити в життя розробки вчених, закласти основу майбутніх позитивних змін.

Результати цієї роботи, яка тривала протягом 90-х років минулого століття, перше десятиліття 2000-х і продовжується нині, досить вагомі. Україна не тільки забезпечила власну продовольчу безпеку, а й утвердилася в світі як потужний і надійний постачальник сільськогосподарської та продовольчої продукції. Наша країна є найбільшим у світі виробником соняшникової олії, посідає провідні позиції з виробництва зернових і низки технічних культур. А саме вітчизняне сільське господарство, котре до початку масового реформування було хронічно збитковим, стало стабільно прибутковим, як і має бути в ринкових умовах. До речі, продуктивність праці в галузі зросла в кілька разів.

Звісно, ще далеко не всі проблеми вдалося розв'язати. Запропонована українськими вченими модель розвитку сільського господарства дає відповіді не на всі виклики, що перед нами постають, і її ще можна вдосконалювати. Досі не вщухають суперечки та пристрасті довкола права приватної власності на землю та запровадження ринку сільськогосподарських земель. Вагомі набутки галузі ще слабо позначаються на розвитку сільських територій, бо основний прибуток часто не доходить до безпосередніх виробників. Над цим іще потрібно працювати, й насамперед агроекономічній науці, в контексті декларованих владою європейських процесів інтеграції. Але перші кроки (а вони найважчі) в цьому напрямі вже зроблено.

Наостанок зазначу, що цілковито поділяю думку колег і фахівців, які вважають, що науково-практична робота «Трансформація аграрного сектору економіки України до ринкових умов господарювання» заслуговує присудження її авторському колективі Державної премії України за 2015 рік. Таке визнання розробки вітчизняних науковців на державному рівні стало би потужним стимулом для подальших успішних пошуків наших учених, які взяли на себе відповідальність за аграрне майбутнє України.

Буковинці пишуться. Решта заздрить

Виповнилося 140 років від дня відкриття Чернівецького національного університету.

Шанований виш, що нині має ім'я Юрія Федьковича, – один із найстаріших класичних університетів України. Усьому світу відома велична будівля, в якій він розташований. Комплекс споруджено в 1864–1882 роках як резиденцію буковинських митрополитів за проектом чеського архітектора Йосифа Главки.

Історія навчального закладу розпочалася 1868 року, коли Буковинський сейм порушив питання про заснування в Чернівцях юридичної академії. 1872-го депутат краю доктор Костянтин Томащук запропонував створити в Чернівцях університет. Його заснували 31 березня 1875 року указом австрійського імператора Франца Йосифа. До речі, тут діяв єдиний у Австрійській імперії православний факультет – богословський греко-православний.

Виш урочисто відкрили 4 жовтня 1875 року. Заклад дістав назву «Чернівецький університет імені Франца Йосифа». У різні роки університет мав різні назви: імені Франца Йосифа (1875–1918), *Universitatea Regele Carol I din Cernăuți* (1919–1940), Чернівецький державний університет (після 1940-го). А від 1989 року університету присвоєно ім'я Юрія Федьковича. Після розпаду Австро-Угорської імперії в 1918 році університет аж до 1940-го вважався румунським вищим навчальним закладом. По входженні Північної Буковини до складу УРСР (1940) виш перетворився на державний навчальний заклад з українською мовою навчання. 2000 року йому надано високий статус національного.

Нині тут функціонує 16 факультетів: географічний, економічний, інженерно-технічний, іноземних мов, історії, політології та міжнародних відносин, комп'ютерних наук, образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва, педагогіки, психології та соціальної роботи, прикладної математики, фізичний, філологічний, філософсько-теологічний, факультет біології, екології та біотехнологій, факультет фізичної культури та здоров'я людини, хімічний, юридичний і загальноуніверситетська кафедра архітектури та будівництва.

Н. І.